

Rozhledy matematicko-fyzikální

Jaroslav Zhouf

Historie vzniku Rozhledů matematicko-fyzikálních

Rozhledy matematicko-fyzikální, Vol. 87 (2012), No. 3, 1–7

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/146476>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2012

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Historie vzniku Rozhledů matematicko-fyzikálních

Jaroslav Zhouf, Pedagogická fakulta UK, Praha

Abstract. Hundred and fifty years ago, the professional organization the Union of Czech Mathematicians and Physicists (Jednota českých matematiků a fyziků) was established. As one of its initial activities, the Union published a professional periodical called *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky*, out of which the journal *Rozhledy matematicko-fyzikální* was singled ninety years ago. Therefore, this year, we celebrate an important anniversary of this journal as well. The article describes the birth of the journal *Rozhledy matematicko-fyzikální* and the first years of its life.

V letošním kalendářním roce si připomínáme 150. výročí založení naší profesní organizace Jednoty českých matematiků a fyziků (krátce Jednota). O této události z roku 1862 je stručná informace v článku [1], podrobnější informace převážně o zakladatelích Jednoty (tehdy ještě pod názvem Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky) jsou v publikaci [2]. Z mnoha důležitých aktivit, které tato organizace během své existence vyvíjela a nadále vyvíjí, si nyní připomeneme publikační činnost pomocí odborných časopisů.

Prvním časopisem vydávaným Jednotou byl *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky* (krátce *Časopis*). Titulní stránka prvního ročníku je na obr. 1. a je převzata ze sborníku [3] a i několik informací pro tento článek je čerpán z tohoto sborníku. Z této stránky je vidět, že vydávání začalo v roce 1872, takže i zde se jedná o kulaté výročí. Vydávání bylo skutečně načasováno na desetileté výročí existence Jednoty. Jeho existence skončila v roce 1950, neboť vydávání všech odborných časopisů převzal stát a *Časopis* byl rozdělen na *Časopis pro pěstování matematiky* a obsahově nezávislou anglickou verzi *Czechoslovak Mathematical Journal* a na *Československý časopis pro fyziku* a jeho anglickou verzi *Czechoslovak Journal of Physics* a ruskou verzi (český přepis z ruštiny) *Čechoslovackij fizičeskij žurnal*. Jednota pak začala opět vydávat v roce 1957 svůj časopis, a sice *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie* (krátce *Pokroky*).

ČASOPIS

PRO PĚSTOVÁNÍ

MATEMATIKY A FYSIKY,

KTERÝŽ SE ZVLÁŠTNÍM ZŘEATELEM K STUDIJÍCÍM

REDIGUJE

DR. F. J. STUDNIČKA,

PROFESSOR MATEMATIKY NA C. K. UNIVERSITĚ PRAŽSKÉ

A VYDÁVÁ

JEDNOTA ČESKÝCH MATEMATIKŮ.

ROČNÍK I.

V PRAZE.

TISKEM DR. EDVARDA GRÉGRA. — NÁKLADEM JEDNOTY ČESKÝCH MATEMATIKŮ.

1872.

Obr. 1

Zaměření Časopisu popisuje sborník [3, s. 35–37]: „Od prvního ročníku je zřejmá jeho určitá strukturální linie. Vedle hlavních článků charakteru přehledného, resp. odborného (které později převažovaly) je patrná snaha po sdělování nových poznatků formou zpráv v rubrice Drobné zprávy a seznamování čtenářů s novinkami literatury v rubrice Věstník literární. Na středoškolské studenty je pamatováno články elementárního charakteru a rubrikou *Úlohy*, kde se, především pro studenty, zveřejňovaly problémy. . . . Mezi řešiteli z řad středoškoláků (odměněných odbornými knihami) nalezneme velkou řadu jmen pozdějších vysokoškolských profesorů. Podle našeho soudu lze *Úlohy* hodnotit jako důstojného a zasloužilého předchůdce dnešních matematických či fyzikálních olympiád.“

Od 22. ročníku (1893) si Časopis vytvořil „přílohu, která měla elementárnější náplň a byla určena studentům středních škol“ [3, s. 40]. Tato rubrika se nazývala prostě *Příloha k Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky* (krátce Příloha).

V roce 1921 na podzim, tj. od 51. ročníku Časopisu se Příloha od Časopisu odděluje jako samostatný časopis *Rozhledy matematicko-přírodovědecké* (krátce *Rozhledy*). Celý název nového časopisu byl „*Rozhledy matematicko-přírodovědecké, přílohy k Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky pro studující středních škol*“. V Časopise se od 55. ročníku vytvořila nová příloha určená středoškolským profesorům a nazvaná Příloha didakticko-metodická a o rok později přejmenovaná na *Vyučování – Zprávy – Literatura*. Podobnou podobu časopisu mají nyní *Pokroky*. Tato příloha se v roce 1948 také oddělila od Časopisu jako *Matematika a fyzika ve škole*.

Nyní se více zabývejme samotnými *Rozhledy*. Všimneme si jen několika prvních ročníků, globálnější pohled na tento časopis může být předmětem dalšího článku.

Při vzniku *Rozhledů* byl ustanoven vedoucím redaktorem *Vladimír Ryšavý*. Jelikož byly *Rozhledy* stále součástí Časopisu, i když již samostatnou, je třeba uvést i *Bohumila Bydžovského* jako vedoucího redaktora Časopisu, *Karla Petra*, *Františka Závíšku* a *Augusta Žáčka* jako redaktory. Od 10. ročníku *Rozhledů* je redigoval *Jan Schuster*, od 13. ročníku *František Vyčichlo* a *Alois Wangler* atd.

První ročník *Rozhledů* sestával ze čtyř čísel, z nichž první vyšlo v roce 1921 a další tři v roce 1922. Titulní stránka prvního vydaného čísla *Rozhledů* je na obr. 2 (na této kopii je zajímavé, že odběratelem byl známý matematik Fr. Hradecký). První a druhé číslo prvního ročníku mělo po 40 stranách, třetí číslo 32 stran a čtvrté 50 stran.

ROZHLEDY MATEMATICKO-PŘÍRODOVĚDECKÉ

PŘÍLOHY K ČASOPISU
PRO PĚSTOVÁNÍ MATEMATIKY A FYSIKY

PRO STUDUJÍCÍ ŠKOL STŘEDNÍCH

ROČNÍK XXX.

REDIGUJE

Prof. Dr. VLADIMÍR RYŠAVÝ.

ROČNÍK I.

FRANTIŠEK HRADECKÝ.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem jednoty československých matematiků a fysiků.

1922.

Obr. 2

Jednotlivá čísla v dalších asi deseti ročnících měla téměř vždy vzájemně různý počet stran, ale celkový počet stran za celý ročník byl okolo 170–200 stran. V další dekádě Rozhledů se celkový počet stran snížil asi na 140–150, posílila však část didakticko-metodická v Časopisu.

Náplň prvního ročníku je patrná z obsahu na obr. 3. Články nejsou v časopise tematicky uspořádány, takže se střídají články z matematiky, deskriptivní geometrie, fyziky a astronomie. V dalších ročnících již k tematickému uspořádávání postupně docházelo. V prvních ročnících převažovaly články fyzikální, dokonce se objevila čísla jen s fyzikálními články. Matematické články byly většinou z geometrie, která byla v té době velmi oblíbená (porovnejme to se současností!). Obsah prvního ročníku také ještě není tematicky členěn, od druhého ročníku již existuje členění podle čtyř uvedených témat a k tomu tam jsou ještě úlohy, které, jak bylo řečeno, svojí náročností připomínají úlohy současných odborných olympiád.

Úlohy byly určeny čtenářům jako soutěž, za kterou byli ti nejlepší odměněni. Na konci ročníku byl pak uveden seznam řešitelů, kterých bylo v prvním ročníku přesně 50. Ve druhém ročníku bylo také 50 řešitelů, mezi nimiž byli Karel Hruša, František Vyčichlo a další. Ve třetím ročníku bylo 58 řešitelů, mezi nimiž byl již zmíněný František Hradecký, ale dále také Stanislav Horák, Emil Kašpar, Rostislav Košťál, Ota Setzer a další. V průběhu dalších let byly zadávané úlohy vloženy do rubriky *Naše soutěž*, která také po několik let nedávného období neexistovala, nyní byla ale opět obnovena, jak se mohou čtenáři přesvědčit např. na konci tohoto čísla Rozhledů.

Z obsahu jednotlivých ročníků Rozhledů lze též vysledovat francouzské názvy článků. Šlo o pochopitelný záměr, aby se časopis prosadil také do zahraničí. Takováto snaha je neustálá, jak si můžeme všimnout i ze současné podoby časopisu, kde je zase abstrakt psán v jazyce anglickém.

Na závěr si už jen řekněme, proč má článek v názvu pojednání o Rozhledech matematicko-fyzikálních, které držíme v současnosti v rukách, přitom ale až doposud článek hovořil o Rozhledech matematicko-přírodovědeckých.

Až do 30. ročníku ve školním roce 1950/51 šlo skutečně o Rozhledy matematicko-přírodovědecké. V té době však státní orgány rozhodly, že „časopis, jenž doposud sloužil poměrně úzkému okruhu čtenářů, změní podstatně svoje zaměření. Má ode dneška pomáhat co nejširším lidovým vrstvám, má pomáhat pracujícím v továrnách i na polích, všem bojovníkům za šťastný socialistický zítřek naší vlasti“ [4, s. 1].

Obsah. — Sommaire.

	Strana
Dr. Jos. Stěpánek: O rekurentních vzorcích pro součty některých řad (Sur les formules récurrentes pour les sommes de quelques séries)	113
Vilém Havlík: Planimetr pro obrazce přímočaré a užití téhož principu i přístroje pro nomogram multiplikační (Un planimètre pour les figures rectilinéaires et l'application du même principe et du même appareil pour le nomogramme multiplicatif)	81
Dr. Jos. Klíma: O jisté větě při parabole a jejím užití při konstrukci této (Un théorème concernant la parabole et son application à sa construction)	118
Boh. Matas: Určení asymptot algebraických křivek n-ho st. (La détermination des asymptotes des courbes algébriques du n-ième ordre)	122
Jiří Archleb: Rady kružnic a čtverců vepsaných parabole (Séries des cercles et des carrés inscrits à la parabole)	42
Václav Hübner: Rozmanitost z geometrie (Miscellanées géométriques)	27
Dr. Jos. Mašek: Poznámky ke konstrukci elipsy (Remarques sur la construction de l'ellipse)	41
V. Boubal: Příspěvek ke konstrukci os elipsy ze sdružených průměrů (Contribution à la construction de l'ellipse des diamètres conjugués)	61
Dr. Josef Kounovský: Hyperbolická spirála jako průmět šroubovice (La spirale hyperbolique comme une projection de l'hélice)	83
Aug. Vondráček: Konstrukcia stredu oskulačnej kružnice hyperboly (La construction du centre du cercle osculateur à l'hyperbole)	129
Dr. F. Pietsch: Příspěvek k nauce o magnetismu na střední škole (Contribution au cours de magnétisme à l'école secondaire)	1
Dr. Rud. Šimůnek: Hertzovy pokusy (Les expériences de Hertz)	52
Dr. Arnošt Dittrich: Použití interference světla ku měření drobných úhlů v astronomii (L'interférence de la lumière employée à la mesure de petits angles dans l'astronomie)	88
Dr. Jar. Šafránek: Moderní vývěvy (Les machines pneumatiques modernes)	131
Fr. Baňovský: O turbíně Francisově (Sur la turbine de Francis)	15
Dr. Vlad. Ryšavý: Výklad vztlaku na létadla (Explication de la pression en haut sur les aéroplanes)	47
Dr. F. Pietsch: Elektrisace (Électrification)	68
Dr. Josef Stěpánek: O rozvoji motorů plynových (L'évolution des moteurs à gaz)	93
Dr. Vladimír Ryšavý: Výbušné turbíny (Les turbines à explosion)	104
Dr. Vladimír Ryšavý: O atmosférické elektrině (Sur l'électricité atmosphérique)	64
V. Pokorný: Příspěvek k experimentální fyzice (Contribution à la physique expérimentale)	73
Dr. Arn. Dittrich: Rozdělení dne (La division du jour)	24, 69
Dr. Boh. Hacar: Definice hvězdné velikosti a její užití (Définition de la grandeur sidérale et son application)	139
Směs (Pêle-mêle)	31, 106
Přehled (Revue)	30, 108
B. Mašek: Úkazy na obloze (Bulletin astronomique)	33, 75, 109

Úlohy. — Problèmes.

Úlohy (Problèmes à résoudre)	57
Řešení úloh (Problèmes résolus)	153
Seznam řešitelů (Noms des étudiants qui ont envoyé les solutions)	171
Udělení cen (Prix décernés)	172

Časopis proto od 31. ročníku v kalendářním roce 1952 začal publikovat už ne odborné články, ale články populární, a to z matematiky, fyziky, ale i chemie. Jednou z důležitých změn bylo také uzavření rubriky s úlohami pro čtenáře. Toto je třeba považovat za krok zpátky, neboť se tak omezila péče o talentované žáky. Časopis se měl více podobat např. časopisu *Vesmír*, což bylo škoda, protože *Vesmír* již existoval a nebylo třeba vytvářet druhý takový časopis.

Aby se poukázalo na tuto změnu a aby se mluvilo vlastně o jiném časopisu, byl mu přidělen název *Matematicko-přírodovědecké rozhledy*. Matematicko-fyzikální komunita s tím ale nebyla spokojena a prosadila, že se časopis zase vrátí ke své dřívější náplni. Stalo se tak od 35. ročníku. Tato snaha si vyžádala jeden rok, proto časopis vyšel až v kalendářním roce 1957. A aby se opět demonstrovala změna, začal se časopis nazývat *Rozhledy matematicko-fyzikální*, což trvá dodnes.

To už se ale dostáváme do vzdálenějšího období od vzniku *Rozhledů*, kterému se můžeme případně věnovat v dalším článku.

Literatura

- [1] Šolcová, A.: O vzniku Jednoty českých matematiků a fyziků. *Rozhledy matematicko-fyzikální* **87**, č. 1, s. 1–4.
- [2] Bečvářová, M.: *Z historie Jednoty*. Prometheus, Praha, 1999.
- [3] Brdička, M., Schwabik, Š.: Časopis pro pěstování matematiky a fyziky a jeho pokračovatelé. In: Pátý, L. (ed.), *Jubilejní almanach, Jednota čs. Matematiků a fyziků*, Jednota československých matematiků a fyziků, Praha, 1987, s. 30–83.
- [4] Redakce: Úvodník. *Matematicko-přírodovědecké rozhledy* **31**, č. 1, s. 1.

